ДАРЕНИ КНИГИ ПРЕЗ МИНАЛИЯ ВЕК - НЕПОВТОРИМИ КНИЖОВНИ ПАМЕТНИЦИ

Ст.н.с. д-р Мария Аргирова-Герасимова, н.с. Даниела Атанасова
Ангел Харалампиев, Мария Симеонова
E-mail: refer3@cl.bas.bg

Развитието на българското възрожденско общество през втората половина на XIX век налага създаването на обединителен център на народните стремежи към просвета и наука. След няколкогодишна подготовка и подкрепата на най-видните български просветители и революционери през септември 1869 г. в град Браила, Румъния, се полагат основите на първата българска академична институция. Така, девет години преди българите да придобият национална независимост и преди да бъде възстановена българската държава, се създават Българското книжовно дружество (БКД), днес Българска академия на науките (БАН), и неговата книжовна сбирка. 140 години след тази знаменателна дата, сбирката се развива в мощна библиотечна мрежа и се утвърждава като една от най-големите библиотеки в страната. Тя обслужва българската наука и като съчетава традициите с модерните технологии и услуги се превръща в съвременен библиотечно-информационен център с интеграционни връзки с библиотеки в страната и в чужбина. Нейната водеща стратегия е неразривно свързана със стратегията на БАН, с националните интереси, със световните тенденции за опазване на книжовно-историческото наследство и информационно осигуряване на научните и приложните изследвания.

Единният библиотечен фонд днес наброява 1 959 465 тома, като неговото начало и развитие във времето е белязано с многобройни дарения. Академичната библиотека е един от примерите за силата на дарителите в областта на библиотечното дело. Установява се традиция — всички членове на БКД и на БАН да подаряват известно количество екземпляри от своите публикации. В “Периодическо списание” редовно се представят списъци на подарени книги от учени като Васил Златарски, Атанас Иширков, Гаврил Кацаров, Любомир Милетич, Никола Начов, Стоян Романски и др., на които се изказва “гореща благодарност”. Днес Централната библиотека на БАН и 49-те специални библиотеки от нейната мрежа притежават над 160 самобитни и уникални колекции, подарени от учени, обществени дейци, поети, писатели, композитори. Значението на личните сбирки се определя както от внушителния им брой и значителната по обем литература в тях, така и от съдържанието им и от хронологическия обхват на изданията. Това са специално подбрани заглавия на научни съчинения, художествена литература, юбилейни издания, старопечатни книги, карти, нотни издания на български и чужди автори. В тях се отразяват научните, културните и политическите интереси и предпочитания на притежателя. Те носят отпечатък от личността на човека, учения, общественика и са свидетелство за неговата насоченост и нерядко са израз и на характера на притежателя. Многобройните бележки, знаци, писмени реплики, въпроси, възклицания, дори диалози, скици и рисунки на заглавните страници и в полетата на книгите, са красноречив показател за съгласие или несъгласие с написаното, за спор с автора, за раждане на нови идеи, за творческо отношение към текста. Ето защо личните сбирки са неизчерпаем източник за изучаване на личността на учения, твореца, общественика, на културната и политическата среда в исторически аспект. И не на последно място — някои от тези издания са единствени или много редки екземпляри в българските библиотеки. Тук ще се спрем само на една малка част от тези уникални заглавия.

Сред първите лични библиотеки, подарени след преименуването на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките през 1911 г., е тази на математика и картографа, почетния член на Академията Г. Я. Кирков. През 1917 г. той дарява своята колекция от богато илюстровани преводи на класически художествени произведения. Политическият деец и публицистът, сътрудникът на Г. С. Раковски във вестник "Дунавски лебед" и участникът в Първата българска легия, редовният член на БАН Иван Касабов предава

през същата година своята библиотека, която съдържа заглавия от многотомната история на Франция от Ф. Гизо, съчинения на Ш. Монтескьо, трудове на Л. Фойербах. През 1919 г. действителният член на БАН, етнограф, фолклорист и общественик Атанас Илиев прави ценен дар - вестниците "Марица", "Южна България", "Народен глас", Независимост", "Съединение", "Ред", "Земледелец", "Работник", "Знаме", "Съдебен вестник", "Търновска конституция", "Български глас", "Зорница".

През 1929 г., постъпват две значителни дарения от Никола Милев и Марко Балабанов. Личната библиотека на Никола Милев — историк и общественик, автор на многобройни публикации по българска история и история на балканските страни, се подарява от Комитет, поел грижа за неговото научно наследство, но при условие, че книгите ще се пазят в отделен шкаф и ще се ползват само в академичната библиотека. Всички издания носят специален елипсовиден

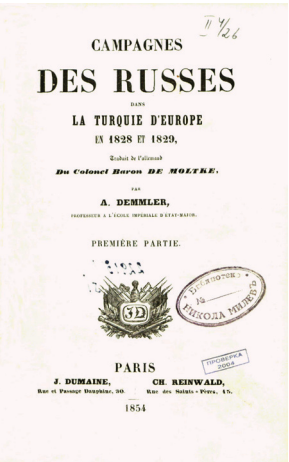

DEMMLER, A. Campagnes des russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829 (Paris, 1854)

печат с надпис “Библиотека Никола Милев”. Колекцията съдържа 604 заглавия в 832 т., сред които издания от XVI, XVII и XVIII в.. Като например FOLIETA Uberti. De causis magnitudinis imperii turcici et virtutis ad felicitatis turcarum in belis perpetuae (1594); TURCICI Imperii status (1634). Най-значителен дял съставлява литературата в областта на историческите науки. Това са издания, посветени на историята на България и на балканските държави и народи, на Османската империя, на руско-турските войни: HOUSSATE, A. Memoires historiques, politiques, critiques (1724); GESCHICHTE des osmanischen Reiches von seiner Entstehung bis auf die neusten Zeiten (Wien, 1811) - двутомно издание с черно-бели илюстрации, свързани с текста; HAMMER, J. Geschichte des osmanischen Reiches (Wien, 1828); DEMMLER, A. Campagnes des russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829 (Paris, 1854) — описание на военните действия и в специална вложка две

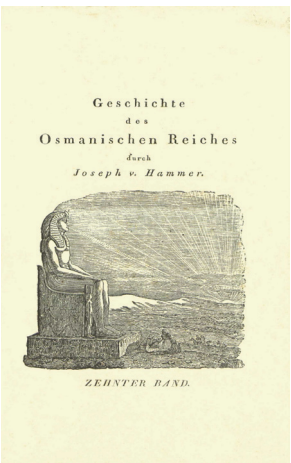

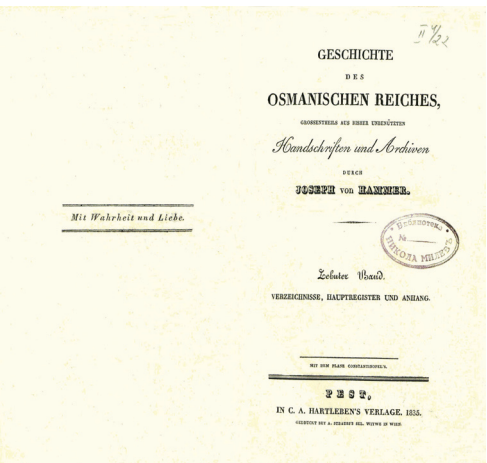

HAMMER, J. Geschichte des osmanischen Reiches (Wien, 1828)

карти на Балканския полуостров и на Добруджа. На заглавната страница е изобразен стилен герб с оръжия и бойни тръби; LAVELEE, Th. Histoire de la Turquie (1859) и т. н. Голям е броят и на изданията - творби на антични автори, на български и чуждестранни поети и писатели: Омир, Фр. Шилер, В. Гьоте, Ф. Рабле, А. С. Пушкин, И. С. Тургенев, Ив. Вазов, Л. Каравелов и мн. др. В библиотеката са включени и книги по политически, икономически науки, етнография, философия, религия и право, основно на немски и френски език.

Колекцията на редовния член на БАН Марко Балабанов — юрист, общественик и книжовник, политически и държавен деец, председател на XI Обикновено народно събрание, е предадена от наследниците му. Тя наброява 903 тома, между които много издания на български старопечатни книги. Те носят печат с неговото име "Библиотека Марко Д. Балабанов". С тях се поставя началото на сбирката на възрожденската книжнина в Централната библиотека. Голяма част от книгите са на гръцки език, богато илюстровани издания на гръцките класици, а също и съчинения на френски език, библиографски уникати, редки издания, чудесни образци на книгопечатането — TURNEFORT, P. Relation d'un voyage du Levant, fait par ordre du roi, 1717 с оригинален екслибрис и цветна щампа; BEAUFORT, L. La republique romaine on plan general de l'ancien gouverment de Roma (Haye, 1766) със стилно прекрасно цветно оформление на заглавната страница. цветно оформление на вътрешните корици и черно бели илюстрации и карти, чрез които представя стария град Рим, неговите забележителности, оръжия, крепостни стени, монети, а също и текстове за военния и административния статут на града. Всяка отделна част започва и завършва с винетки, които не се повтарят нито веднъж. Или литографското издание LURO, M. Cours d'administration annamite, 1874. Текстът е придружен от китайски йероглифи и богато украсен с винетки. Оригинални цветни винетки украсяват съчинението по гръцка философия EPICTETI Enchiridiumuna cum Cebetis Thebani tabula graeca et latina (Delphis, 1723). Книгата е с паралелен текст на гръцки и латински език, с черно-бели илюстрации, съдържа юридически и религиозни текстове, включително и кодекс на лекаря. Въпреки че Марко Балабанов е юрист, в неговата библиотека преобладават книги с историческа тематика - история на Древна Гърция, Римската империя, Византия, Европа, Турция, Китай, арабските държави. Например: DE MARLES. Histoire de la domination des Arabes et des Maures en Espagne et en Portugal depuis l'invasion de ces peuples jusqu'a leur expulsion definitive, 1823; HAMMER, J. Histoire de l'Empire ottoman depuis son origine jusqu'a nos jours, 1844; GEFFROY, A. Histoire des etats scandinaves, 1851; КАРАМЗИН, Н. История государства российского, 1852 и т.н. На една от книгите ZELLER, M. Jules. Entretiens sur l'histoire de moyen age (Paris, 1865), на гърба на корицата откриваме посвещение от автора за дарение, датирано от 11 август 1868 г. Широко е застъпена и литературата с религиозна тематика - история на християнската църква, свещено писание, библия, богословие, нехристиянски религии, борба на религиите: LA SAINTE Bible, 1841; LES LIVRES sacres de l'Orient, 1875; BARTHELEMY- Saint-Hilaire, J. La Bouddha et sa religion, 1841 и др.

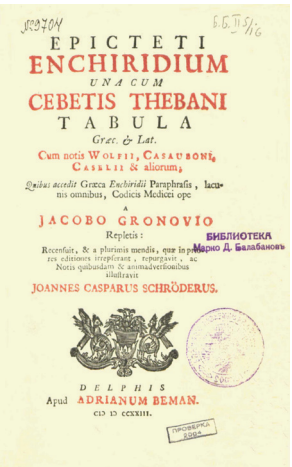

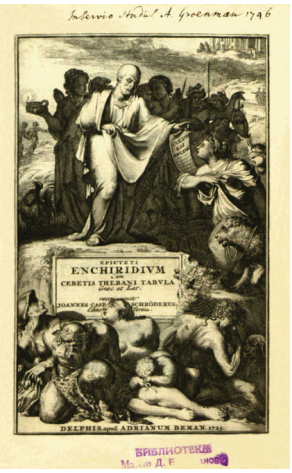

EPICTETI Enchiridiumuna cum Cebetis Thebani tabula graeca et latina (Delphis, 1723)

През 1930 г. внукът на Феликс Каниц - Жак Каниц, подарява на Българската академия на науките библиотеката на Феликс Каниц — унгарски археолог, етнограф, пътешественик, известен изследовател на бита, културата и археологията на Балканския полуостров. За своите заслуги

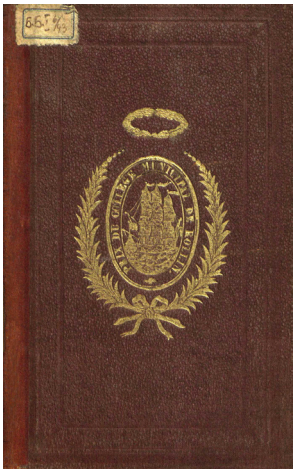

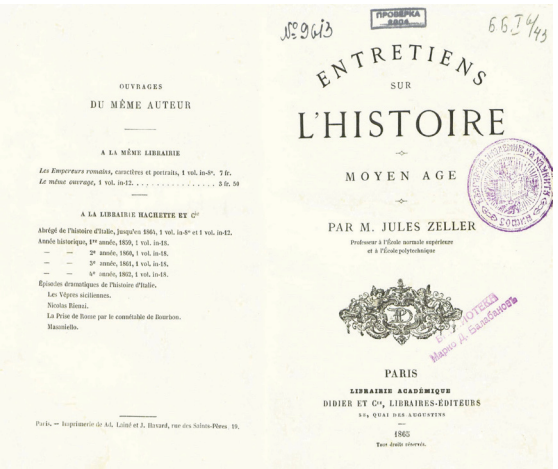

OUVRAGES
DU MÊME AUTEUR

A LA MÊME LIBRAIRIE

Les Empereurs romains, caractères et portraits, 1 vol. in-8°. 7 fr.
Le même ouvrage, 1 vol. in-12. . . . . 3 fr. 50

A LA LIBRAIRIE HACHETTE ET Cie

Abrégé de l'histoire d'Italie, jusqu'en 1861, 1 vol. in-8° et 1 vol. in-12.
Année historique, 1re année, 1859, 1 vol. in-18.
— — 2e année, 1860, 1 vol. in-18.
— — 3e année, 1861, 1 vol. in-18.
— — 4e année, 1862, 1 vol. in-18.
Episodes dramatiques de l'histoire d'Italie.
Les Vêpres siciliennes.
Nicolas Rienzi.
La Prise de Rome par le connétable de Bourbon.
Blanchelis.

Paris. — Imprimerie de Ad. Lainé et J. Havard, rue des Saints-Pères, 19.

№ 9613
ПРОВЕРЕНА 2004
66.J 4/43

ENTRETIENS
SUR
L'HISTOIRE
MOYEN AGE

PAR M. JULES ZELLER
Professeur à l'École normale supérieure
et à l'École polytechnique

PARIS
LIBRAIRIE ACADÉMIQUE
DIDIER ET Cie, LIBRAIRES-ÉDITEURS
35, QUAI DES AUGUSTINS
1865
Tous droits réservés.

ZELLER, M. Jules. Entretiens sur l'histoire de moyen age (Paris, 1865)

през 1884 г. е избран за почетен чуждестранен член на Българското книжовно дружество. Акад. Стоян Романски го нарича маджарски страстен и неуморен изследвач на старопланинските земи. Неговите географски карти са били толкова точни, че са били използвани от руските военноначалници през Руско-турската война 1877-1878 г. През 1878 г. император Александър II награждава Феликс Каниц с орден "Св. Светослав" за неговите заслуги за изследване на българските земи, допринесли за успешните военни операции на руската армия.

Библиотеката на Феликс Каниц наброява 836 тома литература, изключително разнообразна както по вид, така и по съдържание, език и хронологични граници на публикуване. Всички издания носят печат с надпис “Библиотека Феликс Каниц”.

Сред неговите книги, предимно на немски език, откриваме описания на пътувания из Европейска Турция, карти, албуми, отпечатъци от статии на Ами Буе, на Константин Иречек и др. автори в списания, научни сборници и дори вестници. Отпечатъците са подвързани с твърди корици и са оформени като книги. Този вид издания са характерни за всички лични библиотеки до средата на XX век. Най-ранното издание е от 1693 г. - RADICS, P. Krains Chronist Freiherr von Valvasor. Das Abbild eines Patrioten. S. l. (1693); или JOVANOVIC-Batur Dr. Organisation und Verhaltnisse des Gusendheitswesens im Konigreich Serbien (Budapest, 1768); CAMPE, J. H. Theophron oder der erfahrne Rathgeber fur die unerfahrne Jugend (Wien, 1787). В тематично отношение широко са застъпени книгите по география, военна история - военно изкуство, история на сражения, войни, стратегии, тактика, бойни полета, военно разузнаване: MANNSRT, K. Geographie der Gricchen und Romer. Landshut (1812); Die FRANZOSISCHE REVOLUTION. Von 1789 bis 1836 (Berlin, 1836). Особен интерес представляват записи на немски език на гърба на заглавната страница, направени вероятно от самия Феликс Каниц. Отбелязани са години и текст към тях. Някои от годините са писани с червено мастило и вероятно са представлявали особен интерес за Ф. Каниц.

Други не по-малко ценни заглавия са: HERDER, S. A. Bergmanische Reise in Serbien in Auftraf der Furslich-Serbichen Regierung ausgefuhtr im Jahre 1835 (1846); PLINIUS dem Jungsten. Die kleinen Leiden des Ehestandes (1848); МИШКОВИЧ, Йован. Косовска битка 15 юни 1389 годин (Београд, 1890). Книгата е луксозно издание с пурпурна корица и златист надпис с растителни орнаменти. Съдържа описание на битката, 2 карти, 4 плана, 1 чертеж на военните действия. Или издания, третиращи събития, свързани с нашето Освобождение: TROTHA, Th. Der Kampf in Plewna (Berlin, 1878); HUHN, A. Der Kampf der Bulgare um ihre Nationaleinheit (Leipzig, 1886); ДРАГАШЕВИЧ, М. Полоострово Илирского /Балканско/ са гледишта военo (1878); Der RUSSISCH-TURKISCHE Krieg und der Kriegsschauplatz in politischer, ortlicher und militarischer Beziehung (Wien, 1854). Описани са военните действия и са илюстрирани с 6 карти на: Балканския полуостров, Европейска Турция, Константинопол, Босфора и Дарданелите, Черно море, на Кавказ. Вниманието ни привлича наличието на два печата — единият е на БАН, а другият вероятно е на личната библиотека на Феликс Каниц.

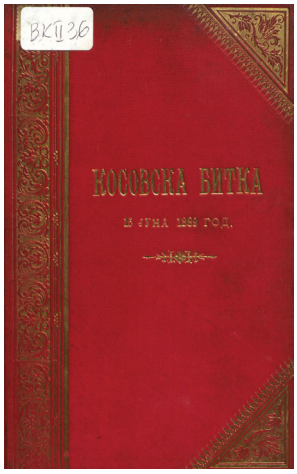

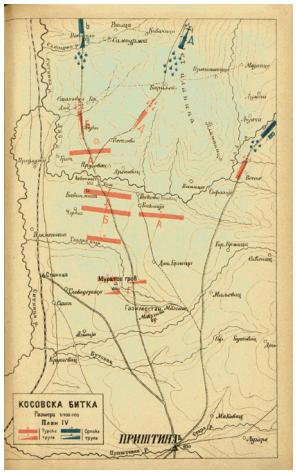

МИШКОВИЧ, Йован. Косовска битка 15 юни 1389 године (Београд, 1890).

Многобройни са заглавията художествена литература, както от български, така и от западноевропейски автори, някои от които са шедьоври на полиграфическото изкуство: Balzac, O. Die kleinden Leiden des Ghestandes (Leipzig, 1848). Книгата е с изключително оформление — твърда черна корица със златисти релефни изображения, включва значителен брой илюстрации на герои, свързани с текста. На авантитулната страница в горния десен ъгъл, с молив, е написано с много характерен почерк името "Каниц".

През 1948 г. Централната библиотека приема част от колекциите на цар Фердинанд I Сакскобурготски, цар Борис III, царица Йоанна, княгиня Евдокия и княгиня Надежда или т. н. "царска библиотека" — природонаучна и художествена литература, справочни издания, хербариуми на българската и европейската флора, атласи на животинския свят, албуми, нотни издания, периодика. Книгите са луксозно оформени с кожена, копринена или кадифена подвързия, с позлатени ръбове, заглавия и щампи, с ескизи или рисунки, с екслибриси, вензели, гербове, водни знаци.

На заглавните страници на много от изданията са изписани посвещения от дарители, автори и издатели. Прочувствено е посвещението на генерал-лейтенанта от запаса Никола Жеков, който подарява през 1928 г. своя исторически труд: Българското воинство 1878-1928 г.: Военно-политически поглед върху развитието и бойните дела на нашите въоръжени сили от Освобождението до сега и техното бъдеще (София, 1928). Той пише: "На първия воин Негово Величество Борис III цар на българите — по случай десетгодишнината от царуването му. С чувства на войнишка преданост и с родолюбиви благопожелания за по-чудесно Негово и на

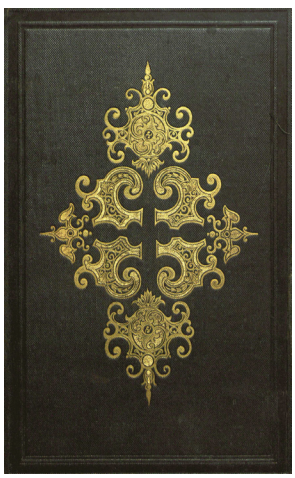

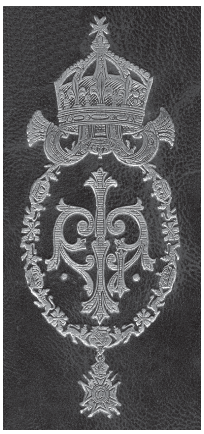
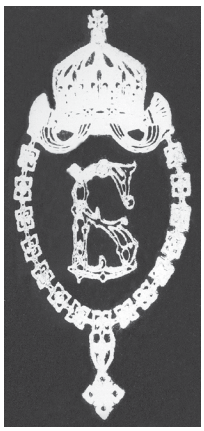

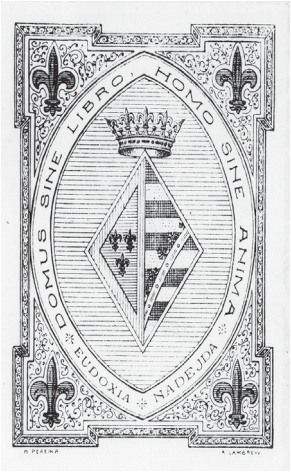

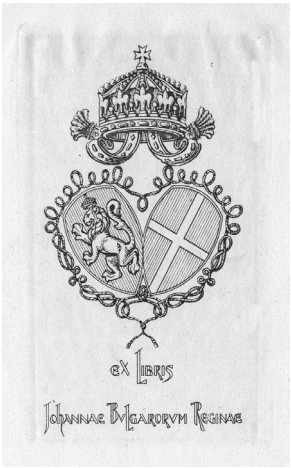

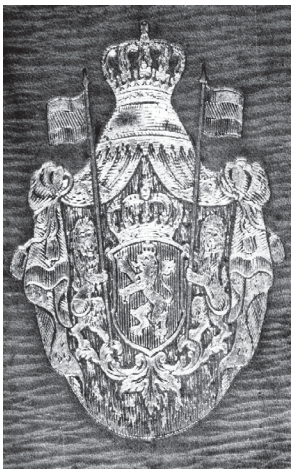

Родината бъдеще. Поздрави поднася Авторът. 3 октомври 1928 г. гр. София". Това посвещение е изписано два пъти — ръкописно от автора на гърба на корицата и след заглавната страница, но вече с печатен текст "...на целокупното българско воинство и на неговите предводители — княз Александър I, цар Фердинанд I, цар Борис III." Художественото оформление е изискано и символично. Корицата е в цветовете на знамето на Априлското въстание — в зелени и златни тонове, с винетки и изображение на меч, обвит в лавров венец, лаврови клонки, в които са изписани годините 1878-1928.

Запомнящ се е и текстът в изданието: ЖЕКОВ, Ал. На борците в Дряновския манастир: По случай 50 години от Априлското въстание / С предг. проф. М. Арнаудов (В. Търново, 1926). Изданието е изискано — тъмнокафява твърда корица, с позлатен вензел на цар Борис III и надпис на заглавието. Заглавната страница е оформена в рамка от растителни мотиви и изображение на манастирската църква. Авторът е написал саморъчно с черно мастило посвещение: "На първия и най-заслужил син на своята родина Н. В. Цар Борис III, като израз на особена почит и преданост. София, 15.V.1929 г. Подпис Н. Жеков". Освен текстове книгата съдържа и многобройни потрети и снимки на българските революционери и възрожденски дейци - отец Матей Преображенски-Миткалото, Васил Левски, Ангел Кънчев, поп Харитон, Бачо Киро; паметници на героите в Севлиево, Велико Търново, Дряновския манастир, паметник на отец Матей Преображенски; снимки на Дряновския манастир и др.

Бихме могли да посочим и: ЮБИЛЕЙНА книга : Исторически преглед на медицинската част и медицинската книжнина в България 15 август 1878 — 15 август 1903 / Под ред. на д-р

ЖЕКОВ, Ал. На борците в Дряновския манастир: По случай 50 години от Априлското въстание | С предг. проф. М. Арнаудов (В. Търново, 1926)

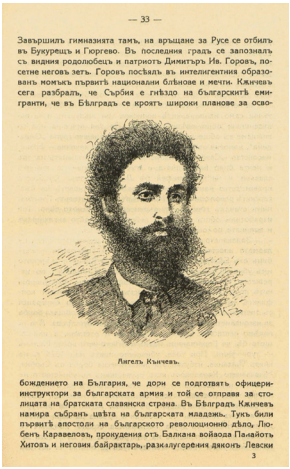

М. Русев (София, 1904) - тъмнозелена корица, на която със златисто са изобразени: герб на България, вензел с растителни мотиви и надпис “На негово Царско Височество Фердинанд I Цар на България. От българските лекари”. Изданието има и втора копринена корица в бледорозов цвят и позлатен надпис на заглавието.

Изискано е изписано и посвещението в книгата: ХИНЧЕВА, Люба и Златиг Златев. Библиография на лесовъдната книжнина, излязла на български от Освобождението до 1937 г. (София, 1937). На авантитулната страница, в стилна цветна винетка, е поместено и посвещението “На Негово Царско Височество Княз Симеон Търновски. Поднасяме в дар настоящия ни скромен труд, където може да се види какво е написано на български за нашето горско, ловно и рибно стопанство от освобождението на България до Неговото раждане”. От авторите Люба Г. Хинчева, Злати М. Златев, учител в Държ. Средно Тех. Училище “Цар Борис III”. Оформлението е много стилно — твърда тъмночервена корица, върху която е изобразен вензелът на цар Симеон, който е роден през същата година. Това е единствената книга с подобен вензел в колекцията, притежавана от Централната библиотека. Текстът е изписан с черно мастило, главните букви - с червено, винетките — плетеници в черно, синьо, червено, зелено и кафяво. В горния ляв ъгъл е изписано ”София август 1937”.

Изданието „СБОРНИК на действующите съдебни закони в княжество България (София, 1896)» е луксозно, оформено с твърда светла бежово-розова корица, върху която в рамка с растителни мотиви е изобразен гербът на България. Краищата на листовете са златистожълти. То представя българската законова база за периода 1878-1896 г., като първият публикуван текст е “Конституция на Българското Княжество в съответствие с измененията, приети от IV Велико народно събрание 15 май 1893 г.” В края следва Списък на всички, подписали тази конституция: председател на Великото народно събрание Д. Петков, подпредседатели, министър-председател С. Стамболов, министри, народни представители, секретари, квестори.

Сред многобройните книги на чужди езици бихме посочили две много характерни заглавия като художествено оформление на библиотеката на царската фамилия: HOLUB, Emil. Sieben Jahre in Sud-Afrika (Wien, 1881). Изданието е изключително красиво оформено — твърда тъмнозелена корица, на която в златиста рамка са изписани авторът и заглавието, представен е и африкански пейзаж. На заглавната страница е разположен портрет на автора. Освен познавателни текстове за растителния и животински свят, за населението — бит, земеделие, ловуване и др., в книгата са включени значителен брой черно бели илюстрации, които обогатяват съдържанието — ловни и битови сцени, пейзажи, градове, села, цветна карта на Южна Африка.

София
августъ
1937.

На Негово Царско Високочество
Князъ Симеонъ Търновски

Поднасяме въ даръ настоящия ни скроменъ трудъ, кждето може да се види какво е написано на български за нашитѣ горско, ловно и рибно стопанства отъ освобождението на България до Неговото раждане.

Отъ авторитѣ:
Люба Г. Хинчева
Златн М. Златевъ, учитель
въ Държ. Средно Тех. Училище
„Царь Борисъ III"

През последните двадесет години сред подарените библиотеки са тези на писателя Стоян Михайловски, на проф. Николай Дилевски с книги от XVII до XX в., на проф. Тома Ст. Томов, на писателя Вичо Иванов, на военния историк Ярослав Йоцов, на акад. Ангел Балевски, на акад. Благовест Сендов, на чл.-кор. Атанас Стойков и др.

Лични колекции се съхраняват и във фондовете на специалните библиотеки. Сред многобройните обособени сбирки може да споменем тези на акад. Богдан Филов, акад. Георги Наджаков, акад. Даки Йорданов, акад. Дончо Костов, акад. Стефан Ангелов, акад. Методи Попов, акад. Любомир Кръстанов, акад. Иван Костов, проф. Петър Мутафчиев, на чл.-кор полковник Петър Дървингов (1080 тома книги, от които 82 тома на арабски език), на акад. Тодор Павлов, проф. Добри Христов, на оперния певец Стефан Македонски, на поета, преводача и драматурга, редовния член на БАН Николай Лилиев, на акад. Стефан Младенов (2148 тома книги и 298 тома периодични издания), на акад. Гаврил Кацаров (2265 тома книги, списания и отпечатъци по стара история и археология) и много други. Колекцията на Николай Лилиев съдържа 2848 тома - произведения на български и чуждестранни писатели и поети в превод и оригинал, книги по литературознание, литературна критика, драматургия. Личната библиотека на поета и преводача Асен Разцветников с обем от 934 тома е подарена през 1967 г. от неговите близки. В нея са включени стихосбирки, романи, литературни сборници, антологии, мемоари, хроники, биографии, юбилейни сборници, енциклопедични издания. Върху заглавните страници изследователите откриват 245 автографа, между които тези на Йордан Йовков, Елисавета Багряна, Димитър Талев и др.

Личните библиотеки и сбирки са ценна част от академичния библиотечен фонд. Те са принос и в националния фонд със своето съдържание, историческа значимост за развитието на науката, за облика на притежателите, за творческия им път, за научните и лични контакти, за приноса на българския учен, писател, поет, обществен деец в световната наука и култура. Централната библиотека насочва своята дейност към разработване и участие в международни проекти за дигитализация на уникалните издания с Британската библиотека, с Библиотеката на Руската академия на науките, с други европейски библиотеки, с цел тяхното опазване и осигуряване на неограничен достъп на потребителите. Централната библиотека на Българската академия на науките и в бъдеще ще продължава да събира, грижливо да съхранява и разкрива за поколенията своето книжовно богатство - значима част от културната история на България.

Превръщането на ЦБ на БАН в съвременна дигитална библиотека ще осигури опазването и разпространението на редките и ценни книги и периодични издания, а също така и на уникалните сбирки на български учени, писатели и общественици.

Дигитализацията сама по себе си създава масиви от сканирани образи, но по-важното е организацията на мета данните в бази от данни, което позволява бърз и ефективен достъп до информацията.

В ЦБ на БАН за създаването на електронен каталог се използва библиотечната система ALEPH 500. Изработеният модел за описание на старопечатни книги и ръкописи е във формат MARC 21, което позволява комуникативност на записите с други библиотечни системи и обмен на информация.